

Quines plantes poden viure dalt de les nostres muntanyes?

Feta la pujada, seguim la carena cap a l'esquerra i les fites de pedra ens conduiran fins al cim. L'extensa vista panoràmica és magnífica: les badies d'Alcúdia i Pollença, el cap de Formentor i, darrere nostre, el Puig Major i el de Massanella.

Per damunt els 1.100 metres, les comunitats vegetals són baixes i disseminades, amb presència d'arbusts compactes que aprofiten tots els llocs on és possible arrelar. La competència per l'espai pot ser ferotge, i només les plantes més ben adaptades al vent, al fred de l'hivern, a la calor, als sòls pedregosos i a la forta radiació de l'estiu, podran aferrar i persistir. No és estrany, doncs, que hi trobem una proporció molt elevada d'espècies endèmiques

Eixorba-rates negre (Gràcia Salas)

Eixorba-rates blanc (Gràcia Salas)

de les Balears (que no trobarem enlloc més del món) que han evolucionat al llarg del temps i s'han adaptat a les condicions pròpies de les nostres muntanyes.

D'aquest grup d'espècies, en podem destacar dues que es coneixen popularment com a coixinets de monja. Són l'eixorba-rates blanc i el negre (*Teucrium marum* subsp. *occidentale* i *Astragalus balearicus*). Aquestes dues espècies són un exemple de convergència evolutiva, és a dir, s'assemblen externament però no són de la mateixa família. Aquesta convergència evolutiva cap a coixinets espinosos (forma arrodonida i espinosa) fa que la planta estigui més protegida dels vents forts i dels herbívors. Podem comprovar també com l'aritja baleàrica (*Smilax aspera* subsp. *balearica*) té aquesta forma arrodonida.

Les dues espècies de coixinets es diferencien per les flors i per altres característiques: l'eixorba-rates blanc (*Teucrium marum*) és una planta labiada, més blanquinosa, i les espines que té són formacions laterals de les branquetes. L'eixorba-rates negre (*Astragalus balearicus*) és una planta lleguminosa, té un color verd fosc, i les espines són l'eix central de les fulles endurit.

Aritja baleàrica (Gràcia Salas)

Records de nevaters

Un cop al cim, val la pena que arribem a les restes de les cases de neu. Al costat del clot de pedra en sec, avui recobert d'heura (*Hedera helix*), és inevitable recordar l'esforç dels nevaters infatigables.

En un temps en què no hi havia geleres, la població treia profit de la neu. Els nostres rebesavis aprenueren a guardar-la curosament als pous de neu per emprar-la en usos sanitaris i refrescar-se durant els dies xafogosos d'estiu.

Res millor que les paraules d'un dels darrers nevaters per comprendre com vivien i quina era la seva feina:

«En arribar allà, havíem de fer es clot de sa neu, si és que no estàs fet d'altres anys. Solia tenir uns 40 pams de fondària, uns 25 d'ample i uns 30 de llargària. Així mateix n'hi cabia de neu! A baix hi posàvem una capa de càrritx. Llavors començàvem a arregar la neu i la tiràvem dins es clot. Quan ja n'hi havia un bon raig, hi entràvem i amb pales la repartíem i l'escampàvem. A darrera uns altres la picaven amb ses maces i la tornàvem aplanar. Per això, tots en filera índia, mos posàvem devora sa paret i un darrera s'altre, fèiem voltes i més voltes, cada vegada més estretes, fins que érem enmig. Es qui duien sabates anaven davant, seguits dels espartenyers. Sa neu, amb tant de passar-hi, com podeu comprendre, quedava feta una massa. Llavors tornàvem arregar més neu i la tiràvem dins es clot i se repetia sa funció. Una vegada que es clot estava ple, o que no hi havia més neu a prop, havíem acabada sa tasca...! [...] Tapàvem es clot ben tapat, amb rames i càrritx, perquè l'aigua no s'hi escolàs i hi entràs dedins. I per dur-la a vendre fèiem uns pans d'uns 50 quilos de neu, els embolicàvem amb càrritx i amb ases i carros la repartíem per Mallorca.»*

*Llabrés Ramis, J.; Vallespir Soler, J. *Els nostres arts i oficis d'antany*. Palma, 1980.

Amb aquestes paraules no costa gaire d'imaginar la vida dura i sacrificada dels nevaters amb les mans i els peus

Casa de neu (Gràcia Salas)

enrampats de fred i la cara gelada pel vent de tramuntana que es ficava fins al moll dels ossos. Com han canviat els temps!

Ja venim de nevatejar / d'allà dalt de les muntanyes / i fa més de tres setmanes / que no hem pogut festejar.

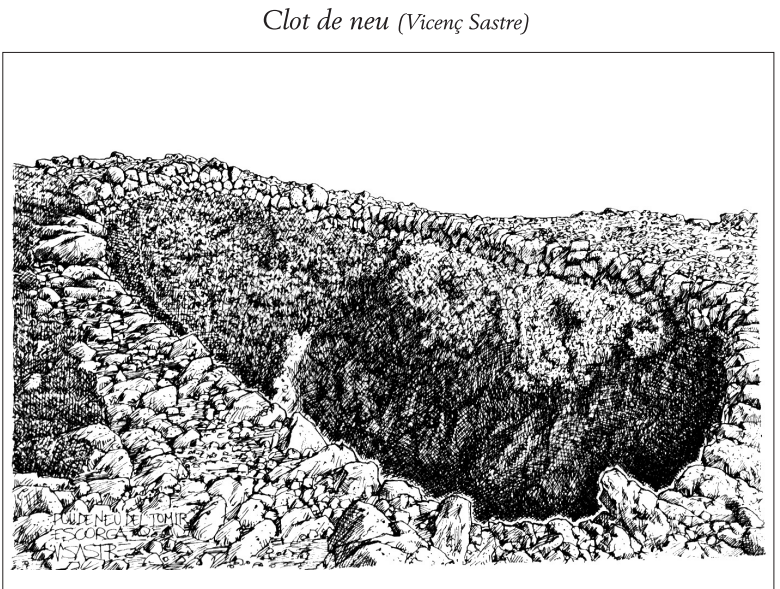
En el camí de retorn, seguim a la inversa la mateixa ruta que hem fet durant l'ascensió. Cal que anem molt alerta amb els trams més verticals!

La vida del nevater és una vida sobrada: la neu ens glaça les mans i el vent ens talla la cara, la boira ens cobreix arreu com si fos una mortalla, i sols sentim a l'entorn belar de cabres salvatges perdudes sobre els penyals i vols de voltors que passen per sobre dels nostres caps, afamegats de carnassa. Encara no surt el sol, quan ja ens posam a la tasca.

I com brunz arreu la neu, ventada per tantes pales! A cada sostre estibat hi picam un pas de dansa cantant i dansant a cor fins que resti ben pitjada... La vida del nevater és una sobrada tasca, a risc de morir de fred tot l'hivern dalt la muntanya, per refrescar el món, d'estiu, amb uns glops d'aigua gelada.

(Guillem Colom i Ferrà)

Textos i fotografies: Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat

Clot de neu (Vicenç Sastre)

Disseny: Ludmila Rivacoba Imprès a amidapessent - DL: PM-774-2010

(Gràcia Salas)

Pujada al puig Tomir

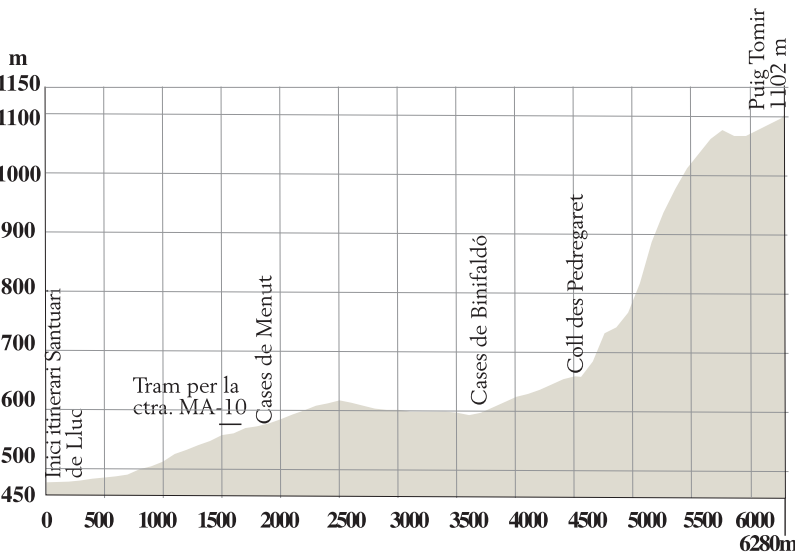
Records de nevaters

Govern de les Illes Balears
Conselleria de Medi Ambient
i Mobilitat

Obra Social "la Caixa"

Amb la pujada fins als 1.103 metres del puig Tomir (Escorca) comprovarem la verticalitat abrupta de les nostres muntanyes. Rossegueres, penya-segats, vestigis de nevaters, coixinets espinosos, voltors, falcons, vistes magnífiques..., fan que aquesta ruta sigui una de les més emblemàtiques del Paratge natural de la Serra de Tramuntana.

Recorregut aproximat: 12.560 m (anada i tornada). Durada: 5 hores sense aturades. Dificultat: molt alta. La pujada té un fort pendent. Cal estar en bona forma física, anar ben calçat i dur aigua. Seguiu sempre les marques vermelles i les fites de pedra. Si hi ha risc de boira, no us hi aventureu, ja que en aquests indrets és molt fàcil perdre l'orientació.

Vistes des del cim (Gràcia Salas)

La pujada: com canvia la vegetació quan pujam una muntanya?

El primer tram, comprès entre Lluc i el coll des Pedregaret, és el mateix que el descrit al fullet de l'itinerari de la volta a sa Moleta de Binifaldó, per això us convidam que el consulteu per fer aquest tram. Un cop que som al coll des Pedregaret, abandonam l'asfalt per girar a l'esquerra. Aquí comença un caminó que, en principi, voreja la paret amb reixeta que tanca el recinte de l'embotelladora fins a arribar a la vista d'una impressionant rosseguera. Aleshores giram cap a la dreta i guanyam ràpidament altitud fent successives ziga-zagues entre els darrers pins i alzines.

El camí de pujada té un fort pendent i travessa la part superior de la rosseguera. Hem de seguir les indicacions d'unes marques vermelles i fites de pedra, les quals ens menaran a un collet on hi ha instal·lat un passamans per facilitar-ne el pas. Seguim el traçat d'una rosseguera estreta i rosta. Arribam a un punt que sembla tancat per un embut de roques. L'única alternativa és grimpar (amb mans i peus i l'ajuda d'un altre passamans) per un estret canal vertical.

Rosseguera (Gràcia Salas)

Podem comprovar com les condicions climàtiques canvien a poc a poc des de la base fins al cim del puig, on les temperatures són més baixes, la neu és un fenomen més freqüent i els vents poden ser més forts. La vegetació reflecteix aquests canvis. Les plantes de llocs secs i càlids es troben a la base de les muntanyes, i les que són d'ambients freds i humits són a les parts altes. De manera esquemàtica, a les muntanyes es poden diferenciar tres pisos o comunitats que caracteritzen aquesta heterogeneïtat climàtica: el pis dels ullastrars i pinars, el pis dels alzinars i el pis culminal amb socarrells. A mesura que pujam, el bosc desapareix, atesa la impossibilitat de constituir masses forestals denses en llocs amb relleus abruptes, sòl escàs i fortes ventades.

La pujada és una bona ocasió per veure sobre el terreny la transició del pinar-alzinar a la vegetació d'alta muntanya. En sortir del bosc, podem olorar la forta aroma de les fulles allargades de la brutònica (*Teucrium asiaticum*), que, malgrat el seu nom científic, és un endemisme de Mallorca i Menorca.

I a la tardor, entre les encletxes de les roques, veureu les flors blanques amb línies violàcies del també endèmic safra bord (*Crocus cambessedesii*).

Pas on cal grimpar (Gràcia Salas)

Xoric o xoriguer (Vicenç Sastre)

Algunes aus de la zona

Si tenim sort, potser podrem admirar el vol de l'ocell més emblemàtic i símbol conservacionista de la Serra: el voltor negre (*Aegypius monachus*). És l'au més gran d'Europa, amb una envergadura de dos metres i mig i un pes que pot arribar als vuit quilograms. Fa els nius amb branques a sobre de pins molt a prop de la mar. A principi de la dècada dels vuitanta, la seva població estava constituïda únicament per poc més d'una vintena d'exemplars. El verí s'encarregava de minvar-ne el nombre d'exemplars. Per recuperar l'espècie, es va aplicar un pla de conservació. Gràcies a aquests esforços, la població mallorquina de voltors s'ha incrementat notablement.

Si tenim sort, gaudirem d'un autèntic espectacle si aconseguim veure com el falcó pelegrí (*Falco peregrinus*) caça una au en vol llançant-se sobre la presa a una velocitat que pot assolir els 320 km/h.

En aquesta zona nidifica un petit falcó de la mida d'un colom de color vermellenc amb les parts inferiors de color crema virades d'obscur: el xoric o xoriguer (*Falco tinnunculus*).

Voltor (Sebastià Torrens)

Algunes aus de la zona

